

ULOGA SUDSKE MEDICINE U RASVETLJAVANJU SUDBINE NESTALIH LICA

Suzana MATEJIĆ*

Uvod/ Cilj: Oružani sukobi na prostorima Kosova i Metohije (1998-2000.god.) ostavili su tragično i bolno nasleđe. Nestalo je više od 5.000 osoba različitih nacionalnosti. Danas, 26 godina nakon oružanog sukoba, potraga za još 1.600 nestalih osoba, iako smanjenim intenzitetom, traje.

Proces potrage za nestalim licima predstavlja veoma zahtevnu, komplikovanu i složenu proceduru. Kroz stečena iskustva u radu na pojedinačnim grobnim mestima i masovnim grobnicama dat je kratak prikaz etapnog i multidisciplinarnog forenzičkog pristupa u rasvetljavanju sudbina nestalih lica koji ukazuje na značaj struke u ovom složenom procesu. Kroz prezentovanje dinamike ekshumacija i identifikacija žrtava od 2004. do 2024. godine koje pripadaju Srbima i drugim nealbanskim nacionalnim zajednicama (Crnogorci, Bošnjaci, Romi, Goranci i dr.), i u znatno manjem broju Albanaca, u kojima su srpski stručnjaci neposredno učestvovali, želimo da ukažemo na to da je proces rasvetljavanja sudbina nestalih lica veoma kompleksan, pa je potrebno imati u vidu i neke od faktora

* Doktor medicinskih nauka, redovna profesorica Medicinskog fakulteta Univerziteta u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici; Institut za sudsku medicinu u Kosovskoj Mitrovici, <https://orcid.org/0000-0001-6422-5354> E-mail: matejics@gmail.com.

koji usmeravaju proces, a koji nemaju samo stručni već i širi društveni, politički i pravni kontekst.

Zaključak: Primarni cilj forenzičkih istraživanja je utvrditi identitet nestalih lica i predati njihove posmrtno ostatke porodicama za dostojanstvenu sahranu, u skladu sa Ženevskim protokolima. Sudskomedicinska ekspertiza u procesu rasvetljavanja sudbina nestalih lica, kroz ekshumacije, obdukcije i utvrđivanje identiteta, identifikacijom povreda, određivanjem uzroka i načina smrti, povrednog oruđa i oružja, kao i njenog porekla, uz dokumentovanje svih dostupnih okolnosti koje su dovele do smrti, predstavlja pored humanitarnog, naučnog, pravnog i istorijsko svedočanstvo o tragičnim sudbinama nestalih lica.

Ključne reči: oružani sukobi, nestala lica, sudska medicina, ekshumacija, identifikacija

UVOD

Proces rasvetljavanja sudbina nestalih lica predstavlja značajan humanitarni i pravni problem. Ne postoji jedinstvena definicija nestalog lica, ali jedna od njih primenjivana od Međunarodnog komiteta Crvenog krsta glasi: „Nestalo lice je osoba čija je sudbina ili mesto boravka nepoznato njenim porodicama i koja je, kao posledica oružanog sukoba, situacije nasilja, prirodne katastrofe ili drugih uzroka, prijavljena kao nestala nadležnim organima“. Međunarodni komitet Crvenog krsta posebno naglašava da je pravo porodice da zna sudbinu svojih najbližih, jedno od osnovnih humanitarnih prava. Sudska medicina zauzima važnu ulogu u suočavanju sa ovim izazovom primenom naučnih metoda za identifikaciju ljudskih posmrtnih ostataka, utvrđivanje uzroka i porekla smrti i rekonstrukciju okolnosti nestanka. Kroz saradnju sa pravosudnim organima, forenzički stručnjaci doprinose ne samo rešavanju pojedinačnih slučajeva, već i procesima pravde, traganja za istinom i društvenog pomirenja. Pružanjem naučno potvrđenih odgovora o sudbini nestalih lica, forenzičke istrage pomažu porodicama nestalih lica da zatvore bolno poglavlje i očuvaju dostojanstvo preminulih. Dokumentovanje kršenja ljudskih prava putem forenzičkih dokaza podržava sudske procese protiv počinilaca i jača kolektivno sećanje pogođenih zajednica.

Transparentnost, tačnost i etičko postupanje u radu forenzičkih stručnjaka ključni su za izgradnju poverenja javnosti, obnavljanje društvene kohezije i promovisanje dugotrajnog mira i pravde. Na taj način, sudska medicina igra nezamenljivu ulogu, ne samo u rešavanju pojedinačnih slučajeva, već i isceljenju društava pogođenih nasiljem i gubicima.

Nestala lica i oružani sukobi na prostoru bivše Jugoslavije

U burnim i bremenitim dešavanjama na prostorima Balkana koja su devedesetih godina XX veka kroz oružane sukobe dovela do raspada bivše Republike Jugoslavije, oko 40.000 osoba se vodilo kao nestalo. Ovaj broj nestalih se odnosio na konflikte u Hrvatskoj (1991-1995), Bosni i Hercegovini (1992-1995), i na Kosovu i Metohiji (1998-2000). Danas, prema podacima Međunarodnog komiteta Crvenog Krsta broj nestalih lica na prostorima bivše Republike Jugoslavije iz marta 2025. godine, iznosi 9.688.

Oružani sukobi na prostoru Kosova i Metohije (1998-2000) su nam ostavili bolno i tragično nasleđe: veliki broj nestalih lica iz svih nacionalnih zajednica: u periodu 1998/99. i tokom intervencije snaga Organizacije Severnoatlantskog pakta (NATO), 1999. године nestalo je oko 4.000 ljudi iz svih nacionalnih zajednica, dok je nakon uspostavljanja administracije Ujedinjenih nacija (UN) nestalo još oko 1.000 lica, pretežno nealbanskog porekla. Udruženja porodica nestalih osoba u Republici Srbiji su potraživala oko 1.400 osoba, od kojih je oko dve trećine nestalo nakon oružanog sukoba. Sada poznati podaci upućuju da je najveći broj ovih lica bio ubijen, te da su njihovi posmrtni ostaci sahranjeni na različitim mestima - u skrivenim i neobeleženim pojedinačnim grobnim mestima ili u masovnim grobnicama.

Cilj rada

Namera nam je da kroz stečena iskustva u radu na pojedinačnim grobnim mestima i masovnim grobnicama damo kratak prikaz etapnog i multidisciplinarnog forenzičkog pristupa u rasvetljavanju sudbina nestalih lica koji ukazuje na značaj struke u ovom složenom procesu. Kroz prezentovanje dinamike ekshumacija i identifikacija žrtava od 2004. do 2024. godine koje pripadaju Srbima i drugim nealbanskim nacionalnim zajednicama (Crnogorci, Bošnjaci, Romi, Goranci i dr.), i u znatno manjem broju Albanaca, u kojima su srpski stručnjaci neposredno učestvovali, želimo da ukažemo na to da je proces rasvetljavanja sudbina nestalih lica veoma kompleksan, pa je potrebno imati u vidu i neke od faktora koji usmeravaju proces, koji nemaju samo stručni, već i društveni, politički i pravni kontekst.

Forenzička istraživanja

Primarni cilj forenzičke istrage je utvrditi identitet nestalog lica i nakon toga njegove posmrtno ostatke predati porodici u skladu sa Ženevskim protokolima. Obzirom na kompleksnost samog procesa, istraga se odvija multidisciplinarno i etapno.

Etape forenzičkog istraživanja su:

U prvoj etapi koja predstavlja preliminaru istragu neophodno je da se formira validan Popis nestalih osoba. To je formiranje baze podataka o nestalim licima i njihovom nestanku na osnovu izjava svedoka, razgovora sa članovima porodica nestalih lica, predstavnicima vlasti itd. u cilju prikupljanja svih dostupnih informacija koje će ukazati na predmet istrage.

Antemortem podaci - Sve ono što odlikuje svaku pojedinačnu osobu, predstavlja važnu kariku u procesu identifikacije. To su podaci o telesnim karakteristikama nestalih lica, osobenim znacima, zubnom statusu, zdravstvenom stanju, garderobi, ličnim predmetima i dr. Od porodica nestalih lica u vezi sa oružanim sukobom na Kosovu i Metohiji, u saradnji sa Međunarodnim komitetom Crvenog krsta i drugim organizacijama, prikupljeni su tzv. *antemortem* podaci. (AM podaci). Uporedo sa prikupljanjem AM podataka, od srodnika nestalih lica uzimani su referentni uzorci krvi za metodu identifikacije osoba na osnovu analiza njihove dezoksiribonukleinske kiseline - DNK, molekula koji nosi genetske informacije, jedinstvene za svaku pojedinačnu osobu,

tako da ne postoje dve osobe (sa izuzetkom jednojajčanih blizanaca) koje imaju identičan molekul DNK.

Lociranje i pronalazak grobnica - Lociranje potencijalnih grobnica je veoma zahtevna procedura jer su one kopane uglavnom bez nekog reda, obično u blizini mesta gde su ljudi nastradali, a udaljeno od naseljenih mesta, najčešće bez svedoka. Vegetacija se menja sa protokom vremena i čitav teren dobija nova obeležja. Ova etapa predstavlja arheološku istragu kojom se pristupa lokaciji ili terenu gde se pronalaze potencijalni dokazi o sahranjivanju nestalih osoba, nakon čega se pristupa iskopavanjima. Poseban problem predstavljaju grobnice gde su nakon primarnog pokopa vršena naknadna iskopavanja, a tela premeštana na druga mesta.

Ekshumacija - Ekshumacija posmrtnih ostataka obuhvata mapiranje grobnog mesta u koordinatnu mrežu standardnim arheološkim tehnikama kada je neophodno prisustvo forenzičkog arheologa, (Skinner, Alempijević, Đurić-Srejić, 2003). Iskustva ukazuju da bi rukovođenje ekshumacijom trebalo da se odvija pod nadležnošću specijaliste za sudsku medicinu. Prilikom ekshumacija grobnica u kojima je više tela izmešano, primarno je odrediti minimalan broj osoba koje se nalaze u grobnici, kada je prisustvo forenzičkog antropologa u timu za ekshumaciju od izuzetnog značaja, (Marinković, Đurić, 2012). Fotografiše se pozicija ljudskih ostataka, kao i orijentacija i odnos između različitih osoba i stvari, a sve fotografije sadrže datum i identifikacioni broj. Takođe se fotografišu i mapiraju svi prateći elemenati uz leš (odeća, kosa, sanduk, projektili i sl.). Veoma je bitna rekonstrukcija činjenica u okolini grobnog mesta i sakupljanje svih bitnih informacija, jer pravilno izvedena ekshumacija je preduslov za uspešnu identifikaciju.

Postmortalni pregled obuhvata detaljan sudskomedicinski i antropološki pregled i laboratorijske procedure kojima se pristupa identifikaciji posmrtnih podataka i utvrđivanju svih relevantnih podataka značajnih za krivičnu istragu (uzrok smrti, način umiranja, broj povreda, upotrebljeno oruđe ili oružje i sl.). Celokupni postupak se dokumentuje fotografijama i video zapisima. Sudskomedicinski protokoli, uključujući fotografske i video dokaze i sve druge dokaze sakupljene sa lica mesta i sa leševa predaju se nadležnim strukturama vlasti - tužiocu koji rukovodi kompletnim procesom.

Preliminarna identifikacija - Pravilo je da se do preliminarne identifikacije dolazi poređenjem antemortem podataka sa podacima

ustanovljenim postmortalnim pregledom. Ovi podaci uključuju antropološke parametre, jedinstvene povrede i patološke procese na kostima, deformitete, kao i medicinske i zubne kartone. Određivanje pola, godina starosti, visine i individualnih karakteristika su ključni u identifikaciji. Opisi garderobe i ličnih stvari u trenutku nestanka i smrti opisani od strane svedoka su od izuzetnog značaja. Dostupni antemortem podaci često nisu dovoljni niti karakteristični, pa je DNK identifikacija metod izbora.

DNK identifikacija - Pri identifikaciji posmrtnih ostataka, DNK profil iz uzorka kostiju upoređuje se sa DNK profilom uzorka krvi uzetog od člana porodice nestale osobe. Uzimani su uzorci biološkog materijala za analizu, najvećim delom iz dugih kostiju, zuba, lobanjskih kostiju ili rebara, a obrađivani su u laboratorijama Međunarodne komisije za nestala lica -ICMP-a.

Konačna identifikacija - Pozitivna identifikacija tražene nestale osobe zajedno sa utvrđivanjem uzroka smrti je krajnji cilj sudskomedicinske obrade. Nakon toga se tela predaju porodicama ili lokalnim vlastima u cilju sahrane.

Izazovi u rasvetljavanju sudbina nestalih lica

Od juna 1999. godine, ekshumacije i obdukcije na prostoru Kosova i Metohije su sprovodili *ad hoc* timovi međunarodnih stručnjaka za sudsku medicinu koji su radili za Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju. Oni su obavljali obdukcije i druge vidove forenzičkih ekspertiza (antropologija, odontologija i dr.) na 3.620 tela a zatim su uspešno izvršili identifikaciju 2099 žrtava čiji su posmrtni ostaci predati porodicama radi sahrane. Približno 1 500 neidentifikovanih tela je zatim ponovo zakopano na dva UNMIK-ova (Misija Ujedinjenih nacija na Kosovu) groblja i na drugim grobljima za „kasniju“ identifikaciju (*Amnesty International*, 2009).

Na osnovu zajedničkog dokumenta potpisanog između tadašnje Savezne Republike Jugoslavije i Misije Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK)-a dana 5.11.2001. godine ustaljen je protokol o razmeni forenzičkih eksperata i ekspertizi u cilju ubrzavanja procesa identifikacije posmrtnih ostataka pri čemu ciljevi ovog protokola nisu uključivali saradnju u kriminalističkim istragama vezanim za ove slučajeve. Nakon postizanja sporazuma između vlasti tadašnje Savezne Republike Jugoslavije, međunarodnih institucija uprave na Kosovu i Metohiji i

privremenih institucija Kosova, tokom 2002. godina, prilikom ekshumacija na lokalitetima za koje je bilo indicija da su na njima sahranjeni posmrtni ostaci Srba i nealbana, u timove za ekshumacije i identifikacije se uključuju i srpski stručnjaci, među kojima su i stručnjaci Medicinskog fakulteta Univerziteta u Prištini, sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici.

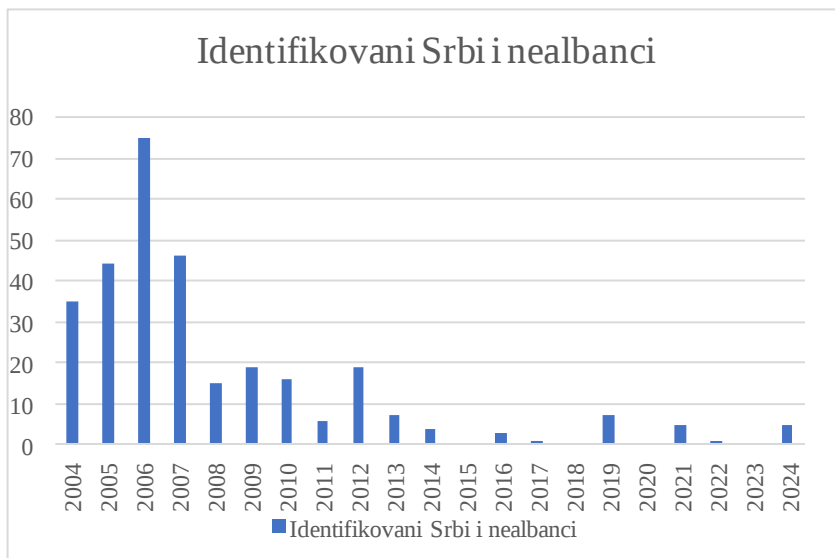
Komisija za nestala lica Vlade Republike Srbije je osnovana odlukom Vlade Republike Srbije 8. juna 2006. godine u cilju rasvetljavanja sudbine nestalih lica na prostorima bivše Jugoslavije. Kroz rad Komisije za nestala lica, Vlada Republike Srbije, brigu o nestalim državljanima Republike Srbije, bez obzira na njihovu versku i nacionalnu pripadnost, sagledava kao prvorazredni humanitarni, socijalni, naučni i etički problem u procesu nestalih lica.

Hronološki posmatrano proces rasvetljavanja sudbine nestalih lica na prostoru Kosova i Metohije je najveći zamah dobio u nekoliko godina neposredno nakon završenog oružanog sukoba, prikazano na grafikonu 1. Vremenom će se pokazati da su razlozi za takav početni „uspeh“ bili brojni. Između ostalog, postojao je veliki međunarodni politički pritisak, kao i međunarodna finansijska podrška, a informacije o pojedinačnim grobnim mestima i potencijalnim masovnim grobnicama su bile dostupnije u odnosu na godine koje slede, do danas.

Konsolidovana lista nestalih lica je formirana 2004. godine. Popis nestalih lica predstavlja prvu etapu u forenzičkoj istrazi, uz koju se kontinuirano odvijaju i ostale. Međutim, uz odvijanje forenzičke istrage, dešavaju se društvena i politička previranja koja će se odraziti i na sam proces nestalih. Proces prenošenja nadležnosti na privremene organe uprave napredovao je iz godine u godinu a kulminirao je 2007. godine sa proglašenjem Republike Kosova, što je između ostalog, uticalo na proces rasvetljavanja sudbina nestalih lica i umnogome ga usporio, što je i prikazano na grafikonu 1. U godinama koje slede, dešavalo se da političke, pravne i logističke prepreke odlažu ekshumacije, otežavaju pristup potrebnim informacijama ili ograničavaju dostupnost resursa. U cilju „oživljavanja“ i ubrzanja procesa nestalih, proces postaje i deo političkih pregovora o normalizaciji odnosa na relaciji Beograd - Priština. Velika su očekivanja od postignutog sporazuma u Ohridu 2023. godine, kada je doneta Deklaracija o nestalim licima.

Grafikon 1.

Dinamika identifikovanih Srba i nealbanci od 2004. do 2025. godine

Ekshumacije, obdukcije i identifikacije, tokom svih ovih godina i danas, 26 godina nakon oružanog sukoba na prostoru Kosova i Metohije otežavaju pre svega: protok vremena od momenta smrti; nedostatak informacija i nemogućnost pronalaska potencijalnih masovnih grobnica kao i pojedinačnih grobnih mesta, koje su delom premeštane; uništeni su dokumenti relevantni za identifikaciju; delimično su dostupne međunarodne arhive o obdukcijama nepoznatih leševa koje su obavljane neposredno nakon sukoba od strane različitih međunarodnih forenzičkih timova; raseljena je rodbina koja može potvrditi identifikaciju, ili nije više među živima i sl.

Godinama rada u rasvetljavanju sudbina nestalih lica, mukotrpno se dolazi do istine. Činjenica je da pored toga što se proces nestalih ne odvija očekivanom dinamikom, ne može se osporiti značajan uspeh: rasvetljena je sudbina 75 % od ukupnog broja nestalih lica.

Do današnjeg dana je ekshumirano, obdukovano i identifikovano 386 lica srpske i nealbanske nacionalnosti. Prema Konsolidovanoj listi nestalih, traži se još 567 nestalih Srba i nealbanaca a 1.033 nestalih lica su albanske nacionalnosti. To nam govori da 26 godina nakon oružanog sukoba na prostoru Kosova i Metohije, identifikovano je manje od polovine ukupnog broja nestalih Srba i nealbanaca. Potraga za još ukupno 1.600 nestalih lica koja su različitih nacionalnosti, sa prostora Kosova i Metohije, još traje.

Forenzički timovi u istrazi nestalih lica se suočavaju sa brojnim izazovima. Identifikacija primenom klasičnih forenzičkih metoda je sa protokom vremena otežana i delom onemogućena zbog stanja u kojem se nalaze leševi (skeletisani leševi, spaljeni, delovi skeleta, fragmentisani) i usled nedostatka medicinskih i zubnih kartona koji bi sadržali detaljne podatke.

Uzimajući u obzir način na koji su ljudi umrli, naknadno premeštanje posmrtnih ostataka i činjenicu na vremenski interval protekao od njihove smrti, prilikom identifikacije posmrtnih ostataka nije se bilo moguće osloniti samo na ove metode, (Matejić, Miletić i sar., 2014). Uspešnost identifikacije posmrtnih ostataka je znatno poboljšana primenom DNK identifikacije.

Na samom početku procesa rasvetljavanja sudbina nestalih lica (do prve polovine 2003. godine), uzorci DNK su uzimani kao dopunska metoda klasičnim metodama identifikacije na zahtev stručnjaka, zatim kao jedini metod kada klasična identifikacija nije bila moguća (u zavisnosti od stanja u kome su se leševi nalazili: odmakli truležni procesi, skeletisani i spaljeni leševi, delovi leševa i sl.) ili na zahtev porodica radi potvrde identiteta koji je već bio ustanovljen klasičnim metodama identifikacije (Matejić, 2005).

Na osnovu naših iskustava, DNK analiza predstavlja „zlatni standard“ u identifikaciji posmrtnih ostataka osoba stradalih tokom oružanih sukoba. Postupak DNK identifikacije se obavlja u laboratorijama Međunarodne komisije za nestala lica (ICMP). Čitav proces je pod punom kontrolom ove institucije, od preuzimanja uzoraka uzetih tokom obdukcija i uzoraka DNK koje su davali srodnici žrtava, preko laboratorijskih analiza, do vođenja odgovarajućih baza podataka, pronalaženja podudarnosti i donošenja konačnog zaključka. (Huffine i sar., 2001).

Humanitarni, socijalni, kulturološki, medicinski i pravni aspekti ekshumacije masovnih grobnica i pojedinačnih grobnih mesta i procesa identifikacije nametnuli su potrebu da se formiraju forenzički timovi sa

međunarodnim i lokalnim stručnjacima, bilo da se lokalni stručnjaci angažuju aktivno u celom procesu, bilo kao posmatrači i savetnici u procesu istrage i obrade posmrtnih ostataka.

Međunarodni komitet Crvenog krsta (MKCK) i Međunarodna Komisija za nestala lica (ICMP) su od početka samog procesa aktivno uključeni u proces nestalih. Imaju ključnu ulogu u rasvetljavanju sudbina nestalih lica. Između ostalog su i uključivanjem svojih stručnjaka, uz stručnjake EULEX-a (Misija Evropske unije za vladavinu prava na Kosovu), i aktivno uključene srpske i albanske forenzičare dali ogromni doprinos u svim fazama forenzičkog procesa. Stručne publikacije iz sveta i Evrope, (Rainio, Lalu, Penttila, 2001), ukazuju da su sa jedne strane internacionalni timovi neophodni radi prikazivanja istine o nestalima međunarodnoj javnosti, organizacijama i zainteresovanim pojedincima. Istina koju eksperti prezentuju kroz svoje nalaze je jedinstvena. S druge strane, kako su očekivanja porodica nestalih lica u forenzičkim istragama velika, potreban je visok stepen poverenja koje porodice nestalih lica ostvaruju sa sebi poznatim lokalnim ekspertima, sa kojima u toku odvijanja celog procesa razvijaju partnerski odnos koji vodi zajedničkom cilju, rasvetljavanju sudbine nestalih lica.

Uloga specijaliste sudske medicine u forenzičkim istraživanjima pojedinačnih grobnih mesta i masovnih grobnica, posebno se naglašava jer „obdukcija je posmrtni razgovor u kome obducent pita a leš odgovara“ (Pejaković, 1991). Ako je lekar forenzičar taj koji može da natera "leš da progovori", bez krivotvorenja istine i bez "iznuđivanja priznanja", odgovornost koja leži na njemu u toku kriminalne istrage je velika, (Toma, 1980). Nema predmeta veštačenja u sudskoj medicini sa toliko enigmi, kao što su izmešani ostaci ljudskih kostiju, koje treba izdiferencirati i identifikovati. Tu sudskomedicinski eksperti pred sobom imaju ostatke ljudskog tela i ne pitajući kojoj zaraćenoj strani, veri ili rasi pripadaju, rekonstruišu skelet, utvrđuju uzrok smrti i identitet. Stručno poštenje sudskog eksperta u ovakvim prilikama nema alternative, jer se samo tako može obaviti taj složeni i humani posao koji razrešava dugotrajnu patnju i neizvesnost porodice nestalog lica i omogućava dostojnu sahranu. Time, sudski lekar u koga su uprte oči, i očekivanja mnogih zainteresovanih službenih i privatnih lica, a prvenstveno članova porodica nestalih lica, bez sumnje čini stručno, naučno i humano delo. (Matejić, Otašević, 2010).

ZAKLJUČAK

Oružani sukobi na prostorima bivše Jugoslavije učinili su da forenzičke istrage postanu nezaobilazne u rasvetljavanju sudbine nestalih lica i razjašnjavanju kršenja ljudskih prava. Forenzičke istrage igraju ključnu ulogu u društvenom isceljenju i pomirenju, naglašavajući značaj sudske medicine, nacionalne i međunarodne napore, da se narodi na prostorima bivše Jugoslavije suoče sa nasleđem sukoba, nasilja i ljudskih gubitaka.

Primarni cilj forenzičkih istraživanja je utvrditi identitet nestalih lica i predati njihove posmrtno ostatke porodicama za dostojanstvenu sahranu, u skladu sa Ženevskim protokolima.

Kvalitetno obavljena sudskomedicinska ekspertiza je pretpostavka svakoj uspešnoj identifikaciji ali i kriminalističkoj obradi slučajeva iz kategorije ratnog zločina, što svemu zajedno daje osobit značaj (Stanković, 1997). Sudskomedicinski pregled posmrtnih ljudskih ostataka omogućava prikupljanje dokaza o kršenju ljudskih prava i počinjenim zločinima što doprinosi ostvarivanju pravde, omogućava rehabilitaciju žrtava i donosi moralnu satisfakciju živima.

Sudska medicinska ekspertiza u procesu rasvetljavanja sudbina nestalih lica, ekshumacijom, obdukcijom i utvrđivanjem identiteta, identifikacijom povreda, povrednog oruđa ili oružja, određivanjem uzroka i načina smrti, kao i njenog porekla, uz dokumentovanje svih dostupnih okolnosti koje su dovele do smrti, predstavlja pored humanitarnog, naučnog, društvenog, pravnog i istorijsko svedočanstvo o tragičnim sudbinama nestalih lica.

LITERATURA

Huffine, E., Crews, J., Kennedy, B., Bomberger, K., Zinbo, A. (2001) 'Mass identification of persons missing from the break-up of the former Yugoslavia: Structure, function, and role of the International Commission on Missing Persons', *Croatian Medical Journal*, 44, 251-258.

Marinković, N., Đurić, M. (2012) 'Premortal data in the process of skeletal remains identification', *Vojnosanitetski pregled*, 69(6), 475-480.

Matejić, S. (2005) *Sudska medicinska identifikacija leševa klasičnim metodama i metodom DNK-uporedna analiza*. Doktorska disertacija.

Univerzitet u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici, Medicinski fakultet, Kosovska Mitrovica.

Matejić, S., Miletić, M., Milošević, M., Jakšić, V., Filipović, T., Šaranović, M., Deletić, N. (2014) 'DNA identification of the victims in armed conflicts and catastrophes', *Praxis Medica*, 43(1), 19-22.

Matejić, S., Otašević, V. (2010) 'Ethics and deontology in forensic medicine', *Vojnosanitetski pregled*, 67(9), 774-776.

Pejaković, S. (1991) *Sudskomedicinska ekspertiza i lekarska greška pred društvom i sudom*. 4. dopunjeno izdanje. Beograd: Naučna knjiga.

Rainio, J., Lalu, K., Penttilä, A. (2001) 'Independent forensic autopsies in an armed conflict: investigation of the victims from Račak, Kosovo', *Forensic Science International*, 118(2-3), 171-185.

Skinner, M., Alempijević, D., Đurić-Srejić, M. (2003) 'Guidelines for international forensic bio-archaeology monitors of mass grave exhumations', *Forensic Science International*, 134, 81-92.

Stanković, Z. (1997) *Problemi sudskomedicinske obrade leševa u ratnim uslovima*. Disertacija. Vojnomedicinska akademija, Beograd.

Toma, L.V. (1980) *Antropologija smrti I-II*. Beograd: Prosveta.

Internet izvori

Amnesty International (2009) *Sahranjivanje prošlosti: deset godina nekažnjavanja za otmice i nestanke na Kosovu*. EUR 70/07/2009. Dostupno na: www.amnesty.org; (pristupljeno: 25. april 2025).

Suzana MATEJIĆ*

THE ROLE OF FORENSIC MEDICINE IN CLARIFYING THE FATE OF MISSING PERSONS

Background/Aim. The armed conflict in the area of Kosovo and Metohija (1998-2000) left a tragic and painful legacy. More than 5,000 people of different nationalities have disappeared. Today, 26 years after the armed conflict, we are still searching for 1600 missing persons.

* PhD, Full Professor at the University of Priština in Kosovska Mitrovica – Faculty of Medicine; Institute of Forensic Medicine in Kosovska Mitrovica, <https://orcid.org/0000-0001-6422-5354>
E-mail: matejics@gmail.com.

The process of searching for missing persons is a very demanding, complicated and complex procedure. Through the experiences gained in working at individual grave sites and mass graves, a brief presentation of the staged and multidisciplinary forensic approach in clarifying the fate of missing persons is given, which indicates the importance of the profession in this complex process. By presenting the dynamics of exhumations and identification of the victims from 2004. to 2024. who belong to Serbs and other non-Albanian national communities (Montenegros, Bosniaks, Roma, Gorani, etc.), and in a significantly smaller number of Albanians, in which Serbian experts directly participated, we want to point out that the process of clarifying the fate of missing persons is very complex, so it is necessary to take into account some of the factors that guide the process in the wider social, political and legal context.

Conclusion. The primary focus of such investigations is to determine identity of the victims and to return the remains to their families, in accordance with the Geneva conventions. Forensic medical expertise in the process of clarifying the fate of missing persons, through exhumations, autopsies and establishing identities, identifying injuries, determining the cause and manner of death, as well as its origin, while documenting all available circumstances that led to death, represents humanitarian, scientific, legal and historical testimony about the tragic fate of missing persons.

Keywords: armed conflicts, missing persons, exhumation, identification

© 2025 by authors

Ovaj rad se objavljuje pod licencom Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)